

Tadeusiewicz, Hanna

"Władysław Matlakowski (1850-1895):
Źródła do biografii i bibliografii", wydał
i oprac. Janusz Kapuścik, Warszawa
1991 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 37/1, 197-200

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

przecież, np. w wypadku omawiania działalności wydawniczej, byłoby to wręcz konieczne. Dziwi też fakt, że autor – porównując MPiR i Kasę z działalnością podobnych instytucji w Europie – nie wziął pod uwagę istniejącego na Ukrainie w latach 1892-1930 Naukowego Towarzystwa im. Tarasa Szewczenki. Jest to o tyle niezrozumiałe, że instytucja ta prowadziła działalność na obszarze tego samego państwa, w podobnych warunkach ucisku narodowego i stosowała podobne formy działania. Wprawdzie podstawowym celem Naukowego Towarzystwa im. Tarasa Szewczenki było kształtowanie świadomości narodowej i kulturalnej, jednak również polskie organizacje realizowały takie zadania. Wydaje się, że owo porównanie byłoby ze względów poznawczych bardziej pożądane niż dokonane przez autora zestawienie z czeską, czy słowacką Maticą. Wzbogaciłoby to pracę, bowiem wzmiankowane Towarzystwo im. T. Szewczenki nie doczekało się dotychczas w polskiej historiografii nawet częściowego opracowania.

Brak wykazu pełnej bibliografii problemu, utrudnia czytelnikowi dotarcie do interesującej go literatury.

Mimo tych zastrzeżeń, monografię Jana Piskurewicza należy ocenić pozytywnie. Wypełnia ona dotkliwą lukę w polskich studiach nad mecenatem. W powiązaniu z innymi badaniami stanowić ona może znakomity materiał do refleksji nad mentalnością i wykształceniem elit, zagadnieniami komunikacji społecznej, sposobami rozprzestrzeniania się osiągnięć nauki i techniki.

Rafał Janowicz
(Poznań)

Władysław Matlakowski (1850-1895): Źródła do biografii i bibliografii. Wydał i opracował Janusz Kapuścik. Warszawa 1991, Główna Biblioteka Lekarska. Studia i Materiały, 237 ss. il. fot.

Rok 1991 przyniósł dwa ważne wydawnictwa związane z osobą warszawskiego chirurga, znawcy i miłośnika budownictwa podhalańskiego, tłumacza szekspirowskiego *Hamleta*, autora prac naukowych z zakresu medycyny, etnografii i literatury – Władysława Matlakowskiego.

Pierwsze z nich, wzbogacające polskie piśmiennictwo pamiętnikarskie, to opublikowane z rękopisu jego interesujące *Wspomnienia z życia przeszłego i teraźniejszego (1850-1895)*, opatrzone obszernym wstępem i wnikliwymi komentarzami prof. dr hab. Janusza Kapuścika (Wrocław 1991, ZNiO, 504 ss. il.), drugie zaś to przygotowane do druku i opracowane również przez Profesora J.Kapuścika, a wydane w serii »Studia i Materiały« Główniej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie, źródła do biografii i bibliografia Matlakowskiego. Obydwie książki będą niezastąpioną podstawą do pracy nad przyszłą monografią Władysława Matlakowskiego, na jaką ten znany lekarz, utalentowany pisarz i gorący patriota w pełni zasłużył.

Źródła do biografii Matlakowskiego oraz jego bibliografia podmiotowa i przedmiotowa stanowią poważną pozycję naukową na polskim rynku wydawniczym minionego roku. Może ona zainteresować nie tylko biografistów Matlakowskiego, ale także historyków medycyny, literaturoznawców, bibliografów i specjalistów innych dziedzin wiedzy. Jak napisał autor wstępu – „wiele gałęzi nauki i sztuki ubiega się dzisiaj o zaszczyt, którą z nich Matlakowski najbardziej umiłował”.

Książce tej poświęcę nieco uwagi. Otwiera ją kilkunastostronicowy wstęp pióra Janusza Kapuścika, prezentując pokrótce *curriculum vitae* Matlakowskiego, jego twórcze dokonania, które zaowocowały pracami drukowanymi jeszcze za życia i pośmiertnie, m.in. szczególnie cennymi *Wspomnieniami...*; Wstęp wprowadza również w zagadnienia wydawnicze, informuje o trudnościach związanych ze zdobyciem materiałów, żmudnej drodze dochodzenia do zachowanej z pożogi ostatniej wojny spuścizny, wskazuje na wcześniejsze próby publikacji prac Matlakowskiego. Tyleż pouczający co piękny literacko tekst kończy Autor omówieniem kolejnych części wydawnictwa i notatką edyorską. Podziękowania dla tych, którzy do wydania źródeł przyczynili się – zamykają wstępną partię książki.

Wielką wagę przywiązywał Wydawca do odszukania i w miarę możliwości skompletowania nie publikowanej korespondencji Matlakowskiego. Starania uwieńczył sukces; udało się pozyskać i ogłosić piętnaście nieznanych listów: trzy listy pisane w 1895 r. do ukochanej żony Julii z Zaborowskich, cztery do młodo zmarłego serdecznego przyjaciela Romana Kowalewskiego z lat 1874-75, pięć do Zygmunta Kramsztyka datowanych na okres od 1891 do 1895 roku oraz pojedyncze listy do ojca, hr. Władysława Zamoyskiego i Stanisława Krysińskiego – ten ostatni pisany na krótko przed śmiercią (9 maja 1895 r.). Nadto kilka listów pióra Julii

Matlakowskiej skierowanych jest do Józefa Peszke, który jest też adresem listów Stanisława Witkiewicza i Jana Karłowicza (1897, 1901). Wszystkie one, pisane już po śmierci Matlakowskiego dotyczą m. in. fragmentów spuścizny po nim, które Peszke miał wydać. On też podjął się napisania życiorysu przyjaciela, z czego wywiązał się w sposób nie zadawalający współczesnych, ale potomnym dał dowód zmienności poglądów Matlakowskiego np. na religię.

Profesorowi J. Kapuścikowi udało się dotrzeć do rękopisu wzruszającego testamentu Władysława Matlakowskiego z 25 grudnia 1893 r. i uzupełnień doń z 3 stycznia roku następnego; pozyskał też piękną dedykację dla żony umieszczoną 19 czerwca 1895 r. na ofiarowanym jej egzemplarzu tłumaczenia *Hamleta* – tydzień przed śmiercią. Część źródłową książki zamykają dwa bardzo osobiste wspomnienia córki Katarzyny (1891-1923), poświęcone głównie matce (ojca utraciła mając cztery lata) i syna Władysława Kiejstuta (1886-1982) odtwarzające ciekawe szczegóły z życia rodziców i rodziny, także przyjaciół domu, znajomych (uczonych, pisarzy, lekarzy, polityków, zakopiańskich górali). Przewija się wiele nazwisk wybitnych, dziś już historycznych (hr. Władysław Zamoycki, dr Tytus Chałubiński, Stanisław Eliaż-Radzikowski, ks. Józef Stolarczyk, Henryk Sienkiewicz, Piotr Chmielowski, Chramcowie i inni). Uchodząc z Warszawy w czasie powstania Władysław Kiejstut Matlakowski uchronił pamiątki ojca, przekład *Hamleta* z dedykacją, listy, wspomnienia siostry. Te i inne ocalałe materiały udostępniła Wydawcy i zezwoliła na ogłoszenie drukiem córka Władysława Kiejstuta Matlakowskiego dr Teresa Piasecka.

Źródła biograficzne uzupełniają dwa indeksy: osobowy (nazwiska opatrzone datami urodzenia i śmierci, mniej znane osoby otrzymały krótkie informacje) i nazw geograficznych (również z objaśnieniami). Taka forma indeksów odbiega od zazwyczaj przyjętej, ale jest dla czytelnika bardzo użyteczna.

Drugą część prezentowanej książki stanowi pierwsza próba rejestracji pełnego dorobku piśmienniczego Władysława Matlakowskiego (169 poz. z lat 1876-1991 w porządku chronologicznym) oraz publikacji o nim (213 poz. także ułożonych chronologicznie), obejmujących lata 1876-1990. Omawiane wydawnictwo uzupełniają wykazy używanych skrótów oraz 34 ilustracje (fotografie osób, reprodukcje fragmentów listów, kart tytułowych, rękopisów itd.) wraz ze spisem.

Wydawca niniejszych źródeł biograficznych i autor bibliografii Władysława Matlakowskiego przyczynił się niewątpliwie do uchronienia

przed niszczącym wpływem czasu tego fragmentu naszej przeszłości, który było jeszcze można uchronić. A tak wiele ostatnich możliwości ocalenia od zapomnienia ludzi i czasów, które przeminęły – tracimy bezpowrotnie.

Hanna Tadeusiewicz
(Łódź)

Augusto de Mascarenhas Barreto: *O Português Cristovão Colombo, Agente secreto do Rei Dom João II*, Lisboa 1988, ss. 613.

Wielki jubileusz 500-lecia odkrycia Ameryki wywołał w świecie powszechne zainteresowanie tym wydarzeniem dziejowym, i to nie tylko historyków samej Ameryki, ale i w krajach jej odkrywców. Tak w krajach Półwyspu Iberyjskiego, jak i w Ameryce, zainteresowanie tym wydarzeniem urosło do ogólnonarodowych zadań. Startą do właśnie należało oczekiwać nowych studiów w zakresie trwającego już pięć wieków zainteresowania odkryciem nowego kontynentu. Oczekiwaniom tym wyszedł naprzeciw w samą porę A. Mascarenhas Barreto w dziele *Portugalczyk Krzysztof Kolumb, tajny agent króla Jana II*, które różni się zdecydowanie od dotychczasowych monografii Kolumba. To liczące ponad 613 stron dzieło posiada bogatą treść o kilku wątkach. Porusza przy tym wiele problemów europejskiego Średniowiecza i wczesnego Renesansu ujętych w rozległym kontekście tematycznym. Dlatego trudno jest jednemu specjalście ocenić kompetentnie i do końca wszystkie zawarte w nim zagadnienia. Łatwiej jest natomiast odpowiedzieć na ogólne pytania zasadnicze: jakie jest miejsce tego dzieła w literaturze o odkryciu Ameryki i jakie są korzyści z jego upowszechnienia, np. w postaci przekładu na język polski, a także — jakie wnosi ono nowe wartości i nowe treści, oraz, o ile wzbogaca dotychczasową literaturę nie tylko polską, ale i obcojęzyczną?

Realizując ambitny plan opracowania dzieła, które dystansuje dotychczasowe monografie i ukazuje lepiej niż dotychczas genezę odkrycia Ameryki i rolę w nim samego Kolumba, musiał Mascarenhas Barreto przedrzeć się przez olbrzymią, narastającą przez pięć wieków literaturę. Rozległą problematykę starano się uporządkować w USA w przygotowa-